

**มาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ***
**LEGAL MEASURES ON ELECTION PROCESS OF PARTY LIST MEMBER
OF THE HOUSE OF REPRESENTATIVES OF THAILAND COMPARED
WITH OTHER COUNTRIES**

ชาญวิทย์ เฟื่องฟูกิจการ
Chanvit Faungfookitchakan
มหาวิทยาลัยปทุมธานี
Pathumthani University, Thailand
E-mail: gong008@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหา แนวคิด เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ 2) ศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศเปรียบเทียบกับของประเทศไทย 3) ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศกับของประเทศไทย และ 4) เสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย เกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทย เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้มีการปฏิรูปกฎหมาย และให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายได้โดยสะดวก และสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหามาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งคือ ระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 โดยวิธีการใช้คะแนนจากบัตรเลือกตั้งใบเดียวร่วมกับแบบแบ่งเขตมาคำนวณเพื่อแปลงเป็นที่นั่ง ซึ่งส่งผลให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนและหลักการของประชาธิปไตย และมีวิธีการคำนวณสลับซับซ้อน ทำให้ความเข้าใจยาก 2) มาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งคือ 2.1) การเลือกตั้งของต่างประเทศ และ 2.2) กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบกาเลือกตั้งของประเทศไทย 3) วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งคือ 3.1) ระบบการเลือกตั้ง 3.2) ระบบการเลือกตั้งของต่างประเทศ 3.3) ระบบการเลือกตั้งประเทศไทย และ 4) เสนอแนะในการเลือกตั้งคือ ควรให้มีการแก้ไขการ

* Received 3 August 2020; Revised 4 October 2020; Accepted 25 October 2020

คำนวณที่นั่งตามระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อในปัจจุบัน โดยการนำระบบสัดส่วนผสมของต่างประเทศ เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และระบบสัดส่วนผสมของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 มาปรับปรุงให้เข้ากับบริบทการเลือกตั้งในประเทศไทย

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, ระบบบัญชีรายชื่อ

Abstract

This article of this study were : 1) Study the problem of legal measures on election process of party list member of the house of representatives of Thailand compared with other Countries. 2) Study legal measures on election process of party list member of the house of representatives of Thailand compared with other Countries. 3) Compared analyze of the election process of party list member of the house of representatives of other Countries with Thailand. And 4) propose amendments to laws related to on election process of party list member of the house of representatives of Thailand. This research was a qualitative research use study of documents and in - depth interviews. The research results found that: 1) problems with legal measures on election process such as: election process of party list member of the house of representatives, According to the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560. By using ballot together with a zoning from to calculate for convert into seats. This resulted in a failure to comply with the will of the people and the principles of democracy. And has complex calculation methods difficult to understand. 2) Legal measures on election process such as: 2.1) election process of other Countries. And 2.2) Constitutional Law Election Act of Thailand. 3) Analyze legal measures on election process such as: 3.1) election process, 3.2) election process of other Countries, and 3.3) election process of Thailand. And 4) Guide lines for on election process such as: the seat calculation should be revised on election process of party list member of the house of representatives. By adopting a mixed proportion system of other countries as Federal Republic of Germany and the mixed proportion system of Thailand according to the 2540, to improve to suit the election in Thailand.

Keywords: Legal Measures, Party List member of the House, Representatives

บทนำ

หลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง มีส่วนร่วมในการสร้างกฎ กติกาของสังคมให้ประชาชนต้องกระทำหรืองดเว้นการกระทำ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และบ้านเมือง ด้วยความสงบสุข การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุทธระบอบหนึ่งที่ทั่วโลกยอมรับ การปกครองที่อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน มีสิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกรับรองโดยกฎหมาย ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครอง การปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อำนาจการปกครองประเทศต้องมีที่มาจากประชาชน ประชาชนร่วมกันพิจารณากฎหมาย และสามารถควบคุมการทำงานของรัฐบาล ประชาชนทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแสดงเจตนาของตนเท่าเทียมกัน แต่ด้วยข้อจำกัดของรัฐสมัยใหม่ทั้งในเชิงโครงสร้าง ความสลับซับซ้อนของรัฐ อาณาเขตที่กว้างใหญ่ ปริมาณประชาชนในรัฐที่มากขึ้นรัฐเกิดจากการรวมตัวของพลเมืองต่างเผ่าพันธุ์ มีพื้นฐานความรู้ สถานะทางสังคม ความคิดอ่าน และอุปนิสัยใจคอที่แตกต่างกัน และความสนใจในเรื่องการปกครองไม่เท่ากัน เป็นสาเหตุสำคัญทำให้ประชาชนทุกคนไม่อาจสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองตามอุดมคติได้ทั้งหมดทั้งยังเป็นการยากลำบากในทางปฏิบัติที่จะสร้างกลไกรองรับการแสดงความมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชนทั้งหมดในสังคมได้อย่างรัดกุม ประชาชนจึงจำเป็นต้องมอบอำนาจของตนให้บุคคลกลุ่มหนึ่งเข้าไปบริหารบ้านเมืองให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนที่มอบอำนาจ หรือเรียกว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยผ่านทางผู้แทน ซึ่งประชาชนสามารถกำหนดตัวผู้ปกครองและนโยบายของรัฐ ผ่านวิธีการเลือกตั้งซึ่งจะต้องเป็นไปอย่างเสรี และมีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้ปกครองประเทศตามความต้องการของประชาชน ซึ่งกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งตัวแทนในการใช้อำนาจทางการเมืองแทนประชาชนนั้นคือ การเลือกตั้ง เป็นรูปแบบพื้นฐานที่เหมาะสมที่สุดภายใต้รูปแบบอันหลากหลายของการให้ได้มาซึ่งผู้แทนของประชาชนการเลือกตั้งคือการที่ “ผู้อยู่ใต้ปกครอง” (ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง) เลือก “ผู้ปกครอง” (ผู้แทนราษฎรหรือผู้นำรัฐบาล) เพื่อทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติหรือการบริหารแทนตน ไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือในระดับท้องถิ่น (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2552) การเลือกตั้งจึงถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สะท้อนการแสดงออกซึ่งเจตจำนงและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการส่งบุคคลหรือคณะบุคคลเชิงกลุ่มการเมืองที่มีอุดมการณ์และแนวนโยบายในการใช้อำนาจอันสอดคล้องกับความต้องการของตน (โกเมศ ขวัญเมือง, 2555)

การเลือกตั้งจึงเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการเลือกตั้งอื่นไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งรัฐบาล หรือฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ การเลือกตั้งเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้มีส่วนร่วมการบริหารและปกครองประเทศของตนโดยการสละอำนาจบางส่วนของตนและมอบให้ตัวแทนที่ประชาชนได้เลือก

ขึ้นมา บุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางการเมืองไปบริหารประเทศแทน เนื่องจากเวทีทางการเมืองบริหารประเทศไม่สามารถให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมได้ด้วยตนเองจึงได้มีการคิดค้นวิธีเลือกตั้งขึ้นมาเป็นกระบวนการที่สำคัญประการหนึ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ต้องการให้มีผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนโดยผู้ที่เสนอตัวเข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าวจะเสนอนโยบายของตนหรือพรรคการเมืองที่ตนสังกัด 2) การดำเนินการเพื่อให้หลักประชาธิปไตยที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนปรากฏเป็นรูปธรรมในสังคมได้ 3) เกิดเจตจำนงร่วมทางการเมืองขึ้นจากกลุ่มประชาชนผู้ถืออำนาจอธิปไตยที่มีความหลากหลายมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน 4) เพื่อแสดงถึงความชอบธรรมของผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศ 5) มีผู้แทนของประชาชนทำหน้าที่ควบคุมการใช้อำนาจอธิปไตย และ 6) มีรัฐสภาที่เข้มแข็งและสามารถจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสถียรภาพในการบริหารราชการแผ่นดินได้โดยมีการรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายเสียงข้างน้อยรวมทั้งมีระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้ด้วย ในอดีตก่อนที่จะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พบปัญหาของระบบการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองไม่ได้รับความน่าเชื่อถือจากประชาชน เพราะระบบการคัดเลือกคนเข้าสู่อำนาจทางการเมืองเป็นระบบที่ใช้เงินเป็นใหญ่ทั้งในการเลือกตั้งและในพรรคการเมือง จนเรียกว่าเป็นธุรกิจการเมือง เป็นเหตุให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพ และพรรคการเมืองไม่อาจแสดงภาวะในการบริหารประเทศและแก้ปัญหาของประชาชนได้

จากสภาพปัญหาจึงนำมาสู่การปฏิรูปกระบวนการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบตั้งแต่ในพรรคการเมือง วิธีการเลือกตั้ง จัดตั้งองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลการเลือกตั้ง (กกต.) ให้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชน และเปลี่ยนแปลงวิธีเลือกตั้งจากการใช้วิธีการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากรอบเดียวไม่แบ่งเขต มาเป็นระบบการเลือกตั้งแบบผสมทั้งแบบเสียงข้างมากรอบเดียวเขตละคน และการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อมาใช้ โดยนำตัวอย่างมาจากสหพันธ์สาธารณชนเยอรมนี และญี่ปุ่น (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2551) โดยยึดปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 98 โดยถือว่าเขตเลือกตั้งประเทศไทยเป็นหนึ่งเขตเลือกตั้งสำหรับระบบบัญชีรายชื่อพรรคการเมือง ได้ได้คะแนนเสียงแบบบัญชีรายชื่ออย่างน้อยกว่าร้อยละห้าของจำนวนคะแนนเสียงรวมทั้งประเทศให้ถือว่าไม่มีผู้ใดในบัญชีนั้นได้รับเลือกตั้งและมีให้นำคะแนนเสียงดังกล่าวมารวมคำนวณเพื่อหาสัดส่วนจำนวนสมาชิก จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มีการปรับปรุงการเลือกตั้ง หลักการคือ ทำอย่างไรที่จะให้ทุกคะแนนของผู้ที่มาลงคะแนนเลือกตั้งถูกนำไปนับเพื่อให้ได้ที่นั่งของการจัดสรรปันส่วนอย่างเป็นธรรมในหลักการใหม่ของการ “แบบจัดสรรปันส่วนผสม” คือ ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตามระบบการเลือกตั้งแบบจัดสรรปันส่วนผสม

จะใช้บัตรเลือกตั้งเพียงใบเดียวสำหรับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต (ชงคชาญ สุวรรณณีน, 2561) ส่งผลให้แต่ละพรรคไม่ได้เป็นพรรคที่ได้รับเสียงข้างมาก เพราะพรรคที่ได้รับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตมากสมาชิกสภาผู้แทนแบบสัดส่วนน้อยลง พรรคที่ได้เสียงข้างมากในเขตเลือกตั้งอาจไม่ได้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล พรรคการเมืองขนาดใหญ่ต้องแยกสาขาของพรรคออกไปเพราะมีโอกาสที่จะไม่ได้สมาชิกสภาแบบบัญชีรายชื่อหรือได้น้อยมาก รัฐบาลที่ได้มาจากจัดตั้งรัฐบาลผสมที่ทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพและการนับคะแนนยุ่งยาก ซับซ้อน ประชาชนเข้าใจยากและไม่เป็นไปตามสัดส่วนที่แท้จริงตามคะแนนที่ประชาชนเลือกเข้ามา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจโดยทำการศึกษากระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เพื่อใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการแก้ไข ปรับปรุงวิธีการนับคะแนนดังกล่าวให้เป็นไปตามแนวทางของต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับหลักสากล และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหา แนวคิด เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
2. ศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศเปรียบเทียบกับของประเทศไทย
3. ศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ เกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศกับของประเทศไทย
4. เสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย เกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

- 1.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษา มาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับมาตรการทาง

กฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อมาแล้วไม่ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 5 ท่าน

1.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศ โดยศึกษาจากแนวคิด และทฤษฎี หนังสือ ตำรา งานวิจัย บทความในวารสาร กฎหมายของต่างประเทศและประเทศไทย ประกอบด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2560 และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศ ในส่วนของต่างประเทศ ได้แก่ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ญี่ปุ่น และนิวซีแลนด์

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ โดยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร และแบบสัมภาษณ์ ซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านมาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรง โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.76 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) นำไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลเอกสาร และตำราทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ 3) ข้อเสนอแนะ

3. ด้านการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลเอกสาร และตำราทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ระยะที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และระยะที่ 3 เสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยการตรวจสอบสามเส้าเป็นการเปรียบจากมุมมองหลายด้านเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ โดยการใช้ข้อมูลเอกสาร (Content Analysis) และเทคนิคการวิเคราะห์ถ้อยคำด้วยการลดทอนข้อมูลแบบตีความสร้างข้อสรุปจัดหมวดหมู่ และสรุปผลโดยภาพรวม

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัญหา แนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ พบว่า ระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยวิธีการใช้คะแนนจากบัตรเลือกตั้งใบเดียวร่วมกับแบบแบ่งเขตมาคำนวณเพื่อแปลงเป็นที่นั่ง ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักการของประชาธิปไตย รวมถึงวิธีการคำนวณสลับซับซ้อน ทำให้ความเข้าใจยาก โดยวิธีการคิดคะแนนเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการเลือกตั้งระบบต่าง ๆ ร่วมกับการแบ่งเขตเลือกตั้ง เป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมากในเรื่องวิธีการคิดคะแนนเนื่องจากวิธีคิดคะแนนมีส่วนเกี่ยวข้องกับความยุติธรรม เกี่ยวข้องกับกับผลแพ้ชนะของผู้แทนในแต่ละเขต และอาจส่งผลถึงการดำรงอยู่ของพรรคการเมือง ดังนั้น การกำหนดวิธีการนับคะแนน จึงเกี่ยวข้องกับระบบเลือกตั้งเป็นอย่างมาก มี 3 ระบบ ได้แก่ 1) ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก 2) ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน 3) ระบบการเลือกตั้งแบบผสม ดังนั้น หลักเกณฑ์ในการคำนวณสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการเลือกตั้งไม่ได้ถูกกำหนดไว้ชัดเจน ต่างฝ่ายต่างคิดคำนวณสูตรการเลือกตั้งตามความเข้าใจทำให้หลังจากการเลือกตั้งเกิดความสับสนในผลของการเลือกตั้งจากวิธีคิดที่แตกต่างกันจนต้องมีการยื่นศาลรัฐธรรมนูญตีความวิธีการคิดคำนวณของคณะกรรมการเลือกตั้งและถือเป็นที่สุด การปล่อยให้เกิดเหตุการณ์ที่สับสนสร้างความระแวงในหลักความเสมอภาคและเป็นธรรมในการเลือกตั้งให้พรรคการเมืองฝ่ายที่ต้องถูกลดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงจากการคำนวณที่คลุมเครือ ดังคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า “ไม่เห็นด้วยกับการวิธีการที่เป็นอยู่ปัจจุบันกับการใช้บัตรลงคะแนนใบเดียวในการคิดคำนวณสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งแบบแบ่งเขตและบัญชีรายชื่อ เพราะเห็นว่าไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนในการเลือกผู้แทนของตนเอง การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตประชาชนจะเลือกผู้แทนที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน สามารถทำหน้าที่ในเขตเลือกตั้งของผู้แทนได้ ส่วนในแบบสัดส่วนประชาชนจะพิจารณาจากความผูกพันกับพรรคการเมือง จากนั้นนโยบายพรรคที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ขณะเดียวกันการคำนวณเพื่อแปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนมาเป็นจำนวนที่นั่งในสภาก็ควรเป็นการคำนวณที่ประชาชนเข้าใจได้ง่ายตรงกับอัตราส่วนที่แท้จริง พรรคที่ได้คะแนนเสียงมากก็ควรได้จำนวนที่นั่งตามสัดส่วน พรรคที่ได้คะแนนเสียงน้อยก็ต้องยอมรับในคะแนนที่ได้รับ ในการนับคะแนนและการจัดการคะแนนเศษที่เหลือวิธีการตามรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 มีการนำมาใช้และเกิดปัญหาน้อยที่สุด” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2, 2563)

2. การศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศเปรียบเทียบกับของประเทศไทย พบว่า

2.1 การเลือกตั้งของต่างประเทศ

2.1.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการปกครองในรูปแบบรัฐสภาคือ สภา Bundestag หรือสภาผู้แทนราษฎร และสภาสหพันธ์หรือวุฒิสภา ใช้การเลือกตั้ง “แบบผสมการแบ่งเขตกับสัดส่วน” คือ ระบบการเลือกตั้งแบบระบบสัดส่วนผสมของประเทศเยอรมนีเป็นรูปแบบที่ซับซ้อนมากที่สุดจำนวนสภาผู้แทนราษฎรแห่งสมาพันธ์ (The Bundestag) ได้กำหนดไว้ในกฎหมายเลือกตั้ง จำนวน 598 คน ครึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากเขตเลือกตั้ง เขตละ 1 คน ใช้หลักคะแนนเสียงข้างมากรอบเดียว (First - Past The Post : FPTP) การคำนวณแบบ Hare/Niemeyer มีวิธีการ คือ จำนวนที่นั่งทั้งหมดในสภาผู้แทนราษฎรจะถูกนำมาคูณกับคะแนนเสียงที่สองที่พรรคได้รับจากทั่วประเทศแล้วหารด้วยจำนวนคะแนนเสียงทั้งหมดที่ผู้เลือกตั้งมาใช้สิทธิลงให้แก่พรรคที่ได้คะแนนรวมเกิน 5% จะได้รับที่นั่งตามผลลัพธ์ที่เป็นจำนวนเต็ม หากยังมีที่นั่งเหลืออยู่จำนวนที่นั่งที่เหลือจึงจะถูกแบ่งต่อไปตามลำดับ

2.1.2 ประเทศญี่ปุ่น มีการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาเรียกว่าสภาไดเอท ประกอบด้วย 2 สภา คือ สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ซึ่งการเลือกตั้งทั้งสองระดับนี้สิทธิในการเลือกตั้งของชาวญี่ปุ่นได้แก่ชาวญี่ปุ่นทุกคนที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ หรือมากกว่า 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งทั้งในสภาไดเอทและในระดับท้องถิ่น แต่สำหรับระดับท้องถิ่นนั้นจะต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครองในเขตนั้นเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือน จึงมีสิทธิในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดนายกเทศมนตรี สมาชิกสภาท้องถิ่น และสิทธิตามมาตรา 42 ของกฎหมายการเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งโดยวิธีลงคะแนนลับมีการให้หลักประกันในการออกเสียงเลือกตั้งกล่าวคือ ผู้ออกเสียงเลือกตั้งไม่ต้องเปิดเผยการตัดสินใจว่าลงคะแนนให้กับใคร (มาตรา 15)

2.1.3 ประเทศนิวซีแลนด์ มีการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา เป็นระบบสภาเดียวคือ สภาผู้แทนราษฎรได้รับเลือกตั้งโดยประชาชน และอยู่ในวาระคราวละ 3 ปี การเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสม คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากเขตเลือกตั้งและจากระบบบัญชีรายชื่อ โดยผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียง 2 เสียงสำหรับเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบัญชีรายชื่อ และเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสำหรับเขตเลือกตั้ง พรรคการเมืองที่จะได้รับการคิดคะแนนและจัดสรรที่นั่งในระบบบัญชีรายชื่อต้องผ่านเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่ง คือ ได้คะแนนเสียงในระบบบัญชีรายชื่อผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ อย่างน้อย 5% หรือได้รับเลือกตั้งในระบบเขตอย่างน้อย 1 ที่นั่ง ส่วนวิธีการคิดคะแนนนั้น เมื่อผลการเลือกตั้งออกมาแล้ว เริ่มต้นจากการตัดพรรคการเมืองที่ได้คะแนนบัญชีรายชื่อไม่ถึง 5% หรือไม่ได้รับ

เลือกตั้งในระบบเขตออกไป จากนั้นใช้วิธีการจัดสรรที่นั่งแบบ Sainte - League มาคำนวณว่า พรรคการเมืองที่ผ่านเกณฑ์นั้นควรมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่าไร แล้วนำไปหักลบออกจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต จะได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบัญชีรายชื่อซึ่งเป็นการชดเชยจำนวนที่นั่งที่พึงมีในรัฐสภาอย่างแท้จริง

2.1.4 ประเทศไทย ระบบการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ใช้บัตรเลือกตั้งเพียงใบเดียวจะทำให้ประชาชนเกิดความสนใจที่จะมาใช้สิทธิเลือกตั้งมากขึ้น เนื่องจากประชาชนสามารถใช้สิทธิได้ง่าย ไม่มีความซับซ้อน และรู้สึกว่าคะแนนทุกคะแนนมีความหมาย (คะแนนของตนจะไม่เสียเปล่า) โดยผลการเลือกตั้งจะเป็นการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และจะมีผลต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อด้วย จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละพรรคการเมืองจะได้ขึ้นจะขึ้นอยู่กับการจัดทำบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองว่าจะสามารถจูงใจให้ประชาชนเลือกพรรคการเมืองของตนได้มากน้อยเพียงใด เนื่องจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องพิจารณาคุณสมบัติหรือจุดเด่นของผู้สมัครไปพร้อมกันให้ตรงกับความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

2.2 กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบารเลือกตั้งของประเทศไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กับ 2550 ได้กำหนดระบบการเลือกตั้งเป็นระบบผสมแบบคู่ขนาน ระหว่าง 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบของคะแนนนำ/เสียงข้างมากในแบบเสียงข้างมาก สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต และ 2) องค์ประกอบของตัวแทนแบบในแบบตัวแทนแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ทั้งนี้มีความเห็นว่ามีข้อเสีย เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตคะแนนของผู้สมัครที่ไม่ได้รับเลือกตั้งไม่ได้ถูกนำมาคำนวณด้วย จึงทำให้เกิดการเบี่ยงเบนของคะแนนคือ จำนวนคะแนนของผู้ที่มาเลือกตั้งทั้งหมดกับจำนวนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคได้รับไม่สะท้อนความเป็นจริง จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้กำหนดให้ทุกพรรคการเมืองต้องส่งบัญชีรายชื่อผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อทุกพรรค ดังนั้นพรรคที่ส่งรายชื่อเท่านั้นจึงจะสามารถมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อได้ วิธีการนับคะแนนแบบบัญชีรายชื่อได้กำหนดไว้ในมาตรา 128 หลังจากที่มีการประกาศผลการเลือกตั้งครบทุกเขตเลือกตั้งแล้วการคำนวณหาจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครแบบบัญชีรายชื่อจะพึงได้รับ ดังคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า “การคำนวณหา ส.ส.บัญชีรายชื่อตามระบบเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญ 2560 ในการเลือกตั้ง 24 มี.ค. 62 ที่ผ่านมา สร้างความสับสนให้กับสังคมอย่างมาก เนื่องจากไม่มีความชัดเจนของสูตรการคำนวณ มีการตีความ

ตาม รัฐธรรมนูญและ พระราชบัญญัติเลือกตั้ง ได้หลายทาง ทำให้เกิดความกังขาในสังคม และ กกต. ก็ใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้อำนาจ ดังนั้น การจะใช้เกณฑ์แบบใดมาเป็นฐานคิดภายใต้ กรอบกฎหมาย จึงควรที่จะต้องออกกติกาที่ชัดเจนก่อน โดยการออกเป็นระเบียบ กกต. ก่อนที่จะ มีการเลือกตั้ง และประกาศให้ประชาชนและสังคมทราบ รวมทั้งควรหารือกับพรรคการเมือง ในฐานะที่จะต้องปฏิบัติตามกติกานั้น” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3, 2563)

3. การวิเคราะห์เปรียบเทียบเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศกับของประเทศไทย พบว่า

3.1 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีระบบการเลือกตั้งแบบระบบ สัดส่วนผสม เป็นรูปแบบที่ไทยนำมาใช้เป็นแนวทางในปัจจุบัน โดยยึดหลักการถือคะแนน ประชาชนทั้งประเทศเป็นตัวชี้ขาดพรรคควรได้ที่นั่งในสภาตามสัดส่วนคะแนนที่ประชาชนทั้ง ประเทศเลือกตั้ง ความแตกต่างของระบบการเลือกตั้งของไทยและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี คือ 1) ใช้บัตรเลือกตั้งใบเดียวเหมือนกัน แต่ของเยอรมนีมีสองส่วนใช้เลือกสมาชิกสองประเภท คิดคะแนนแต่ละประเภทแยกจากกัน ซึ่งไทยใช้บัตรเลือกตั้งใบเดียวแต่นำมาคำนวณการได้มา ของสมาชิกสภาทั้งสองประเภท 2) หลักเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำของพรรคการเมืองที่ได้คะแนน เสียรวมทั้งประเทศไม่ถึง 5% ไม่มีสิทธิได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ 3) หลักเกณฑ์ที่ต่อจากข้อ 2) หากพรรคการเมืองได้รับเลือกผู้แทนเขตไม่ถึง 3 เขต หรือ 3 คน ก็ จะไม่ได้รับพิจารณาในการจัดสรรที่นั่งตามสัดส่วน หากใช้หลักเกณฑ์เดียวกันไทยจะมีพรรค การเมืองที่ถูกตัดออกไปถึง 19 พรรค เหลือเพียง 7 พรรค 4) ระบบสัดส่วน มิได้มีการคำนวณ ตามสัดส่วนที่แท้จริงตามสัดส่วนที่ประชาชนเลือกแต่ละพรรคในการคำนวณสมาชิกพึงมีความ ใกล้เคียงกับการคำนวณสัดส่วนสมาชิกสภาต่อประชาชนที่เลือกพรรคการเมืองทั้งประเทศ และ (5) การเลือกตั้งแบบสัดส่วนของเยอรมันใช้จำนวนสมาชิกสภาแบบบัญชีรายชื่อกำหนดสัดส่วน สมาชิกในสภา แต่ของไทยใช้สมาชิกสภาแบบแบ่งเขตมากำหนดจำนวนสมาชิกสภาแบบ สัดส่วน

3.2 ประเทศญี่ปุ่น มีระบบการเลือกตั้งแบบผสม คือ แบบแบ่งเขตใช้การนับ คะแนนแบบเสียงข้างมาก และการเลือกตั้งแบบสัดส่วน ใช้วิธีการนับคะแนนเพื่อจัดสรรที่นั่ง แบบ D'Hondt ความแตกต่างของระบบการเลือกตั้งของไทยกับญี่ปุ่นคือ 1) ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องสังกัดพรรคการเมือง แต่ไทยต้องเป็น สมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง 2) ผู้สมัครรับเลือกตั้งของญี่ปุ่นสามารถสมัครรับ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ทั้งสองระบบคือ แบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อ 3) ญี่ปุ่นใช้บัตรเลือกตั้งแบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อแยกต่างหากกัน และในการนับ คะแนนก็แยกต่างหากจากกัน แต่บัตรเลือกตั้งของไทยใช้เพียงบัตรเดียวและนำมาคำนวณที่นั่ง ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองประเภท 4) ในการเลือกของญี่ปุ่นให้เขียนชื่อผู้สมัครที่

ต้องการเลือกตั้งในบัตรแบบแบ่งเขต และเขียนชื่อพรรคการเมืองหรือตัวย่อพรรคการเมืองในบัตรแบบบัญชีรายชื่อ แต่ของไทยใช้วิธีการกาบาทลงในช่องทำเครื่องหมายตามหมายเลขผู้สมัครรับเลือกตั้ง และ 5) ระบบการนับคะแนนผู้สมัครสมาชิกสภาแบบบัญชีรายชื่อเพื่อจัดสรรที่นั่งสมาชิกสภาตามอัตราส่วนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

3.3 ประเทศนิวซีแลนด์ มีระบบเลือกตั้งผสมแบบสัดส่วน การคิดคะแนนและจัดสรรที่นั่งในระบบบัญชีรายชื่อต้องผ่านเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่ง คือ ได้คะแนนเสียงในระบบบัญชีรายชื่อผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ (Threshold) อย่างน้อย 5% หรือได้รับเลือกตั้งในระบบเขตอย่างน้อย 1 ที่นั่ง ความแตกต่างของระบบการเลือกตั้งของนิวซีแลนด์กับไทยคือ 1) บัตรเลือกตั้งของนิวซีแลนด์ใช้เพียงบัตรเดียวมีสองส่วนประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกผู้แทนได้สองครั้งคือ แบบแบ่งเขต และแบบบัญชีรายชื่อได้ในบัตรเดียว และการนับคะแนนแตกต่างกัน แต่ไทยใช้บัตรเดียว แต่สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้เพียงครั้งเดียวการนับคะแนนนำไปใช้คำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนทั้งสองแบบ 2) รัฐธรรมนูญของนิวซีแลนด์กำหนดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 120 คนโดยไม่แยกประเภท แต่ของไทยกำหนดให้สมาชิกสภาแบบแบ่งเขตจำนวน 350 คน แบบบัญชีรายชื่อจำนวน 150 คน 3) นิวซีแลนด์กำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำในการกำหนดให้มีสมาชิกแบบบัญชีรายชื่อ เพื่อนำผลคะแนนไปคำนวณ แต่ไทยไม่มีกำหนดเกณฑ์ดังกล่าว 4) การแปลงคะแนนเสียงเป็นที่นั่งใช้วิธีคำนวณแบบ Sainte-Lague ไทยมีวิธีคำนวณแบบเดียวกันแต่ในการนับคะแนนที่แท้จริงกลับใช้วิธีทางคณิตศาสตร์แบบง่าย แต่เข้าใจยากและไม่ลงตัว และ 5) ยอมให้มีสมาชิกสภาเกินสมาชิกพึงมี แต่ไทยกำหนดให้มีสมาชิกตามข้อ 1

3.4 ประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับระบบการเลือกตั้งของต่างประเทศ และรัฐธรรมนูญของประเทศไทยในอดีต จึงควรมีการนำจุดเด่นของแต่ละระบบมาเปรียบเทียบคือ (1) กรณีการใช้บัตรเลือกตั้งใบเดียว นำมาคำนวณคะแนนสมาชิกสภาทั้งแบบแบ่งเขตและบัญชีรายชื่อ ซึ่งมีหลักการพิจารณาเลือกสมาชิกทั้งสองแบบของประชาชนมีวิธีคิดที่ต่างกัน ยังไม่สามารถแยกแยะและสะท้อนเจตนารมณ์ของประชาชนได้ว่าประชาชนต้องการเลือกพรรคหรือเลือกตัวบุคคลควรมีการเปลี่ยนกลับไปใช้บัตรเลือกตั้งสองใบแยกจากกันเช่นเดียวกับระบบการเลือกตั้งที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หรือระบบเดียวกับญี่ปุ่น แต่การทำเครื่องหมายในบัตรเลือกตั้งก็ให้ทำเช่นเดียวกับบัตรเลือกตั้งที่เคยใช้อยู่ในอดีตคือ ทำเครื่องหมายกาบาทหน้าช่องรายชื่อหรือเบอร์ผู้ที่ต้องการเลือก หรืออาจใช้บัตรเลือกตั้งใบเดียว แต่ควรแบ่งช่องการเลือกตั้งแต่ละแบบให้เห็นชัดเจนเช่นเดียวกับของนิวซีแลนด์และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และ (2) กรณีที่มีพรรคการเมืองจำนวนมากจนเกินไปการตั้งรัฐบาลเกิดความล่าช้า และเมื่อเป็นรัฐบาลที่มาจากหลายพรรคการเมืองก็ทำให้รัฐบาลที่ได้ไม่มีเสถียรภาพ ต่างประเทศนิยมกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำของการมีสมาชิกสภาแบบบัญชีรายชื่อไว้ โดยกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

ได้เคยมีการกำหนดไว้แล้ว ดังคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า “เห็นด้วยกับการใช้บัตรเลือกตั้งสองใบ และต้องกำหนดหลักเกณฑ์การคิดระบบบัญชีรายชื่อให้ชัดว่าควรคิดอย่างไร ต้องมีความชัดเจนไม่เช่นนั้นก็จะปัญหาเกี่ยวกับวิธีคิดของ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ในปัจจุบันที่ทำให้ผู้มีอำนาจรัฐเข้ามาแทรกแซงได้ และเบี่ยงเบนได้ว่าจะคิดแบบไหน กำหนดชัดวิธีการคิดมา ก็จบบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญก็ได้ หรือจะออกในกฎหมายลูกก็ได้” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4, 2563)

4. การเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทย พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดวิธีการนับคะแนนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อมีความยุ่งยาก ซับซ้อนมากจนเกินไป เกิดปัญหาในการคำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ควรนำการคำนวณที่นั่งตามระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อในปัจจุบัน โดยการนำระบบสัดส่วนผสมของต่างประเทศ เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และระบบสัดส่วนผสมของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 มาปรับปรุงให้เข้ากับบริบทการเลือกตั้งในประเทศไทย จึงเห็นควรนำวิธีการนี้กลับมาปรับปรุงใช้ โดยยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 91 ดังคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลว่า “ในการวางระบบเลือกตั้ง กฎเกณฑ์การเลือกตั้งอย่าออกยากเพราะพรรคก็คือประชาชน ระบบกฎหมายเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คนใช้คือประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เขาลงคะแนนต้องให้เขารู้ทันที ผลออกมาให้เขารู้ว่าใครได้ ไม่ใช่ให้เขาสงสัยว่า กกต จะคำนวณอะไร สูตรคำนวณมันซับซ้อนคำนวณได้สับสน สับสนคำนวณได้สับสน กฎเกณฑ์ต้องชัดเจนก่อนแข่งขันต้องเห็นกฎหมายเดียวกันก่อนค่อยลงไปแข่ง ไม่ใช่ว่าแข่งขันเสร็จค่อยมาดูกฎหมายคืออะไร แล้วทุกคนก็ตีความให้ตัวเองชนะ คนชนะก็กินรวบคนแพ้ลงนอนเหมือนเดิม เพราะว่าสูตรมันสำคัญ กฎเกณฑ์ก่อนแข่งขันก็ให้ออกร่วมกันให้เป็นที่ยอมรับใครแพ้ก็ต้องแพ้” (ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5, 2563)

อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพปัญหา แนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ จากระบบเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทยปีพุทธศักราช 2560 ต่างมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าเป็นระบบที่ยุ่งยาก สลับซับซ้อน ประชาชนไม่เข้าใจวิธีการคำนวณการได้มาของสมาชิกสภาผู้แทนแบบบัญชีรายชื่อ ระบบการลงคะแนนขัดกับเจตนารมณ์ของประชาชนในการเลือกผู้แทนของตนเอง สัดส่วนของการได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนเสียงของประชาชนที่เลือกพรรคการเมืองที่ตนต้องการ แต่กลับนำคะแนนไปให้พรรคที่ประชาชนไม่ได้เลือก ซึ่งไม่เป็นเป็นไป

ตามกลไกของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัทธนันท์ ศรสำแดง ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับที่มาและอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภามาตรฐานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ผลการวิจัยพบว่า การที่กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 107 กำหนดที่มาของสมาชิกวุฒิสภาให้มาจากการเลือกตั้งกันเองของบุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ อาชีพ ลักษณะหรือประโยชน์ร่วมกันหรือการทำงานด้านต่าง ๆ ที่หลากหลายของสังคมโดยในการแบ่งกลุ่มต้องให้ประชาชนมีสิทธิสมัครรับเลือกทุกคน สามารถอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะใช้วิธีเลือกแบบเดียวเท่านั้นคือ ให้เลือกแบบไขว้กลุ่ม หรือให้ผู้สมัครกลุ่มต่าง ๆ เป็นผู้เลือกผู้สมัครกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มของตน โดยจะใช้วิธีการเลือก 3 ระดับ คือ อำเภอ จังหวัด ประเทศ วิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาดังกล่าวนี้นี้โดยกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการคัดเลือกกันเองระหว่างผู้สมัครเข้ารับเลือกแบบไขว้กลุ่มอาชีพ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะระบอบประชาธิปไตยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจและเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายเพื่อได้การยอมรับสมาชิกวุฒิสภาและการสนับสนุนจากประชาชน (พัธนันท์ ศรสำแดง, 2560)

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศเปรียบเทียบกับของประเทศไทย ประเทศไทยได้นำระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสม ที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้อยู่มาปรับปรุงใช้เป็นระบบการเลือกตั้งของประเทศไทย เป็นการผสมระหว่างระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก กับระบบสัดส่วน ตั้งแต่การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยเชื่อว่าเป็นระบบที่แก้ปัญหาที่เกิดจากการเลือกตั้งในระบบเสียงข้างมากในอดีต โดยให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อเป็นตัวกำหนดสัดส่วนที่นั่งในสภา เพิ่มและลดสมาชิกสภาแบบแบ่งเขตไปตามสัดส่วนโดยคำนึงถึงคะแนนเสียงและที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร หลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงวิธีการเลือกตั้งหลายครั้งจากระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสมเนื่องจากเกิดปัญหาการทุจริต คอร์รัปชัน โดยที่ไม่สามารถเข้าไปแก้ไขทางการเมืองได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปูนเทพ ศิริบุบผะ ได้ศึกษาเรื่อง กฎหมายเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผลการวิจัยพบว่า มาตรา 38 วรคที่หนึ่ง ประโยคที่หนึ่ง กฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี บัญญัติว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ (Bundestag) มาจากการเลือกตั้งโดยทั่วไป โดยตรง โดยเสรี โดยเสมอภาค และโดยลับ” นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ยังได้พัฒนาหลักการเลือกตั้ง “โดยโปร่งใส” ขึ้นมาด้วยอีกประการหนึ่ง อันเป็นการรับรองหลักการพื้นฐานของการเลือกตั้งในระดับรัฐธรรมนูญเอาไว้ สำหรับระบบเลือกตั้งเยอรมันหรือ “ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่รวมถึงการกำหนดตัวบุคคล” นั้น ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิลงคะแนนได้ในสองลักษณะคือ คะแนนเสียงที่

หนึ่งเลือกตัวบุคคลผู้สมัครในเขตเลือกตั้ง และคะแนนเสียงที่สองเลือกพรรคการเมือง โดยการคำนวณจำนวนที่นั่งซึ่งพรรคการเมืองจะได้รับนั้นพิจารณาบนฐานของระบบสัดส่วนตามจำนวนคะแนนเสียงที่สอง ประกอบไปกับการประกันความเป็นผู้แทนให้กับผู้ชนะตามผลของคะแนนเสียงที่หนึ่ง (ปูนเทพ ศิริบุณยาศ, 2561)

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศกับของประเทศไทย ประเทศไทยได้นำรูปแบบการเลือกตั้งของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาเป็นแนวทางตั้งแต่การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มีการกำหนดหลักเกณฑ์ 5% เพื่อป้องกันมิให้มีจำนวนพรรคการเมืองมากเกินไป ซึ่งระบบการเลือกตั้งในแต่ละประเทศจะรูปแบบที่แตกต่างกันจะขึ้นอยู่กับบริบทและความต้องการของประชาชนผลการเลือกตั้งนั้นก็มีความแตกต่างกัน ในการวางระบบการเลือกตั้งให้ผู้วางระบบการเลือกตั้งจึงต้องกำหนดเจตจำนงการเลือกตั้งที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนสิทธิ์ นิลกำแหง และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของประเทศไอร์แลนด์และการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว (Electronic Monitoring) ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผลการวิจัยพบว่า ระบบการเลือกตั้งของประเทศไอร์แลนด์มีลักษณะเฉพาะ และมีความยุ่งยากซับซ้อนกว่าระบบการเลือกตั้งของประเทศไทย แม้ว่าทั้งสองระบบการเลือกตั้งมีแนวความคิดพื้นฐานที่ใกล้เคียงกันกล่าวคือ ความคิดที่ไม่ต้องการให้เกิดความเสียหายของคะแนนเสียงโดยเฉพาะวิธีการถ่ายโอนคะแนนเสียงในระบบนี้เปิดโอกาสให้พรรคการเมืองขนาดเล็กได้รับเลือกตั้งได้ ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้สมัครใหม่และหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยผู้สมัครไม่จำเป็นต้องอยู่กับพรรคการเมืองขนาดใหญ่ อันเป็นการป้องกันการมีอำนาจเบ็ดเสร็จและถูกควบคุมโดยพรรคการเมืองได้ ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ ประเทศไอร์แลนด์ยังไม่มีคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือองค์กรที่ทำหน้าที่ ควบคุม กำกับ และตรวจสอบการเลือกตั้งโดยเฉพาะดังเช่นในประเทศไทย ข้อสำคัญที่สมควรนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย คือ ในประเทศไอร์แลนด์ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับสหราชอาณาจักร (อังกฤษ สกอตแลนด์ และเวลส์) ในประเทศเหล่านี้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเฉพาะด้านทำการควบคุมดูแล เช่น Ombudsmen ของสหราชอาณาจักร ที่ทำหน้าที่รับเรื่องร้องเรียนการกระทำที่มีข้อบกพร่องต่อหน้าที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถร้องเรียนได้โดยตรงที่สำคัญคือ ความโปร่งใสของการดำเนินการจัดการเลือกตั้งเพื่อให้บรรลุ “ความสุจริตขั้นสูงและสมบูรณ์แบบของการเลือกตั้ง” ที่เป็นจริงในทางปฏิบัติ (ธนสิทธิ์ นิลกำแหง และคณะ, 2562)

จากการเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

ไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดวิธีการนับคะแนนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อมีความยุ่งยาก ซับซ้อนมากจนเกินไป เกิดปัญหาในการคำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก่อให้เกิดความสับสนในวิธีการ และไม่เป็นไปตามสัดส่วนที่ประชาชนได้เลือกตั้งเข้ามา ซึ่งเปรียบเทียบกับประเทศที่มีรูปแบบการเลือกตั้งแบบผสมคือมีทั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และแบบบัญชีรายชื่อ ไม่มีความยุ่งยากแต่ประการใด ประชาชนและผู้สมัครมีความเข้าใจได้ง่าย จึงเห็นควรปรับปรุงวิธีการนับคะแนนดังกล่าวให้เป็นไปตามแนวทางของต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รักชนก อยู่เกษม ได้ศึกษาเรื่อง กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร: การศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ผลการวิจัยพบว่า มีความบกพร่องอยู่ในเรื่องของการบัญชีวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่มีลักษณะเป็นการแก้ไขที่ยาก ซึ่งขัดแย้งกับหลักของระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวการณ์ของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในขณะนั้น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ดังนั้น เห็นสมควรให้มีการแก้ไขปรับปรุงการบัญชีวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แต่ควรกำหนดไว้ในกฎหมายการเลือกตั้งโดยเฉพาะ และยกเลิกการบังคับว่าต้องมีสังกัดพรรคการเมือง เพื่อให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ปฏิบัติหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชนตามครรลองประชาธิปไตย (รักชนก อยู่เกษม, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ด้านสภาพปัญหา แนวคิดและทฤษฎี เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ได้มาโดยวิธีการใช้คะแนนจากบัตรเลือกตั้งใบเดียวร่วมกับแบบแบ่งเขตมาคำนวณเพื่อแปลงเป็นที่นั่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ จะส่งผลให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนในการเลือกผู้แทนของตนเอง และในการคำนวณเพื่อแปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนมาเป็นจำนวนที่นั่งในสภาควรเป็นการคำนวณที่ประชาชนเข้าใจได้ง่ายตรงกับอัตราส่วนที่แท้จริง **ด้านมาตรการทางกฎหมาย** เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศเปรียบเทียบกับของประเทศไทย มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (3) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และ (4) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 **ด้านการ**

วิเคราะห์เปรียบเทียบเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศกับของประเทศไทย ประเทศไทยได้นำระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสม ที่ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้อยู่มาปรับปรุงใช้เป็นระบบการเลือกตั้งของประเทศไทย เป็นการผสมระหว่างระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากกับระบบสัดส่วน โดยให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อเป็นตัวกำหนดสัดส่วนที่นั่งในสภา เพิ่มและลดสมาชิกสภาแบบแบ่งเขตไปตามสัดส่วนโดยคำนึงถึงคะแนนเสียงและที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร และด้านการเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย เกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทย การแก้ไขปัญหาลงมือของการเลือกตั้งในครั้งที่ผ่านมามีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นการปัญหาที่เกิดจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้นำหลักทฤษฎีของการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตยมาเป็นหลักอ้างอิงในการเขียนกฎหมาย ทำให้เกิดความวุ่นวาย สับสน ในระบบวิธีการเลือกตั้ง การนับคะแนน การคำนวณที่นั่งสมาชิกสภาผู้แทนแบบบัญชีรายชื่อ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการศึกษาปัญหาและข้อจำกัดในระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของต่างประเทศ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในระบบการเลือกตั้ง รวมถึงกระบวนการยุติธรรมในระบบการเลือกตั้ง

เอกสารอ้างอิง

- โกเมศ ขวัญเมือง. (2555). กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมืองเปรียบเทียบ. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ภูทับเบิก.
- ชงคชาญ สุวรรณณิ. (2561). การเลือกตั้งครั้งแรก ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2552). กฎหมายรัฐธรรมนูญ แนวคิดและประสบการณ์ของต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธนสิทธิ์ นิลกำแหง และคณะ. (2562). กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของประเทศไอร์แลนด์และการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ติดตามตัว (Electronic Monitoring) ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. ใน การฝึกอบรมหลักสูตร “กฎหมายเกี่ยวกับคดีเลือกตั้ง” ณ University of Strathclyde เมืองกลาสโกว์ สหราชอาณาจักร ระหว่างวันที่ 14 กรกฎาคม 2562 ถึงวันที่ 28 กรกฎาคม 2562.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.

- ปูนเทพ ศิรินุพงศ์. (2561). กฎหมายเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี. วารสารนิติศาสตร์, 47(2), 301-329.
- ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2. (9 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. (ชาญวิทย์ เฟื่องฟูกิจการ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3. (9 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. (ชาญวิทย์ เฟื่องฟูกิจการ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4. (9 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. (ชาญวิทย์ เฟื่องฟูกิจการ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5. (9 พฤษภาคม 2563). มาตรการทางกฎหมายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระบบบัญชีรายชื่อของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. (ชาญวิทย์ เฟื่องฟูกิจการ, ผู้สัมภาษณ์)
- พัทธนันท์ ศรีสำแดง. (2560). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับที่มาและอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภามาตรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ใน สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- รักชนก อยู่เกษม. (2562). กฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร: การศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย. ใน วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมหาชน. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2551). ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. KPI YEARBOOK. พิธีรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (3rd ed.). NY: Harper & Collins.